

els retaulons votius

La tradició de fer ofrenes a les divinitats la trobem en totes les cultures i civilitzacions del món; ja en la prehistòria i en la història antiga apareixen vestigis d'aqueixa tradició ancestral, sense anar més lluny en la nostra Exposició permanent d'arqueologia podem veure-hi alguns elements votius pertanyents a diverses cultures antigues. El cristianisme, per la seva banda, va recollir aqueixa tradició i la va integrar en el seu tarannà. Així en l'era cristiana, des de molt antic, en el devocionari popular trobem una important tradició d'ofrenar ex-vots a Crist, a la Verge o bé a un sant, beat, etc. en compliment d'un vot o promesa per un benefici o gràcia que hom creu haver rebut per llur intercessió. Existeix la creença popular que l'incompliment d'un vot o prometença pot reportar un càstig diví a aquells que hagin mancat al compromís; aqueixa creença la trobem reflectida, en forma d'avertiment, en aquesta dita popular: "Als sants i als minyons no els prometsis si no els dóns".

Els elements per a representar materialment aquests oferiments són molt diversos, tant en la forma com en el contingut, com veurem tot seguit. Hom podia rendir-los dins la pròpia llar i més freqüentment dipositant-los en una església, ermita o capella dedicada, preferentment, a l'advocació del sant o divinitat invocada. Als Països Catalans els més antics són oferiments de cera fets a Montserrat el s. XII; aleshores era costum d'oferir el pes en cera d'un infant i, àdhuc d'un adult, en ciris, atxes, etc. Una altra forma d'ex-vots la constituïen les reproduccions, generalment en cera, de diverses parts i òrgans del cos

humà, com, per exemple, mans, braços, peus, cames, ulls, orelles, ronyons, etc. que se suposava que havien estat guarits miraculosament. També era costum que els favors rebuts per intercessió divina fossin anotats als Llibres dels miracles de convents, monestirs, etc. (se'n conserven a Montserrat, a Núria, a Lluc, etc.).

Un tipus d'ex-vot molt freqüent a l'Edat Mitjana és el retauló pintat. Els més antics que es conserven són del s. XV (Catedral de Mallorca) i bé que aquesta tradició iconogràfica va anar desapareixent paulatinament, també és cert que en quedaren reminiscències en els gravats, fotografies, etc. Aquesta tradició va lligada també a un corrent artístic molt important com és el romànic, una característica del qual, no hem d'oblidar-ho, és la pintura sobre fusta. I és precisament a la segona meitat del s. XIX, època en què foren pintats els nostres retaules votius dedicats al Beat Bonaventura, que a tot Europa es va produir un ampli moviment de revalorització de la pintura romànica en el qual s'incriú l'interès per la pintura sobre fusta i que ha continuat fins a l'actualitat perquè a Catalunya, segons S. M. Blasco, especialista en art romànic (1), l'enyorament d'una època de brillantor i l'intent de trobar unes bases on recolzar el nacionalisme, portà a la valoració de tot allò que es relaciona amb el seu passat medieval.

A Riudoms, com arreu de Catalunya, la tradició dels ex-vots també estigué molt arrelada i fou important en objectes de cera i ofrenes de blat i cereals. Però tornant als retauleons pintats, que, com hem vist, tenen llurs arrels artístiques en el romànic, a casa

↳ nostra en tenim alguns exemples de finals de la primera meitat del s. XIX. Concretament al fons d'obres artístiques del Museu Històric se'n serveixen dos que foren ofrenats al Beat Bonaventura.

El primer d'aquests retaulons fa 35,5 x 27 cms., i té un gruix de 2,2 cms. El seu suport bàsic lògicament és la fusta, i la tècnica emprada per a la seva decoració consisteix en una preparació prèvia que comença pel perfecte assecatge de la fusta, la qual seguidament és enguixada amb múltiples capes d'aqueix material. Seguidament aquest enguixat era polit minuciosament de manera que l'estuc per a rebre la pintura fos perfecte. Un pic seca aquesta capa de preparació s'hi dibuixava la composició que hom hi volia representar per mitjà d'un estilet o punxó que deixava una lleugera incisió en el guix i seguidament es procedia a pintar la fusta amb colors preparats al tremp, és a dir, que per a fixar els pigments o colorants era emprada la clara d'ou o el rovell segons els colors. És de destacar la seva riquesa cromàtica en la qual destaquen els vermells, els verds, l'ocre, el groc i el siena, predominant les tonalitats fosques i apagades. Quan al seu simbolisme, representa una alcova, amb un malalt al llit i als peus del llit una dona de genolls amb els braços alçats en actitud suplicant i girada vers una figura del Beat Bonaventura. Cal dir que aquest element iconogràfic dins del context plàstic apareix superposat i amb unes dimensions desproporcionades amb la resta del conjunt, bé que formalment representa, com hem dit, la figura del Beat que és emmarcada i envoltada amb una orla de fons blanc en la qual es pot llegir "EL VENERABLE FRAI BONAVENTURA GRAN". A l'angle inferior esquerre del retauló pot llegir-se, dins d'un rectangle de fons blanc, "EXVOTO DE SEBASTIÀ CABRÉ 1831". També hi trobem alguns

elements florals. El seu estat de conservació és bo. Quan a la identitat de l'artista que el va pintar res en podem dir ja que està mancat de qualsevol element que el pugui identificar, amb la qual cosa ens resta el dubte de si va ser fet a Riudoms o fou adquirit fora vila. És una qüestió important per a una futura investigació.

Quan al segon exemplar, aquest fa 35,8 cms. x 25,6 i el seu gruix és de 2 cms. Com es pot comprovar és una mica més petit. En la resta és tècnica-ment idèntic a l'anterior i representa una escena també idèntica a la de l'altre bé que amb un nou element: un Sant Crist penjat a la paret. Quant al cromatisme, és gairebé idèntic al de l'anterior, tot i que, els colors són més clars i vius, la qual cosa dóna una major lluminositat a l'escena. A l'angle inferior esquerre es pot llegir la paraula "EXVOTO" la qual està disposada de la mateixa forma que a l'anterior, però sense cap referència ni a l'any, ni a la persona que l'ofrenà. El seu estat de conservació val a dir que és una mica més precari que el de l'altre. Pel que fa a l'autor també cal considerar-lo anònim, però resulta indubtable que ambdós varen sortir de les mateixes mans.

SECCIÓ
D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS